علی محمد مخلص:

علی محمد مخلص په پښتو کی د روښانی غورځنګ له نومیالیو شاعرانو او لیکوالو څخه دی. هغه د ابابکر کندهاری شینواری زوی دی.

ابابکر د احداد او الهداد (رشید خان) هندوستان ته لاړ. ابابکر هم د هغه په ډله کی و. نوموړی د پښتو شاعر او لیکوال و. د ((مراۀالعارفین)) او ((سراج العارفین)) د کتابونو مؤلف دی.

علی محمد مخلص په غلب ګومان د ۱۰۱۵ او ۱۰۲۰ هــ. ق. کلونو په شاوخوا کی زیږیدلی دی. څیړونکی وائی چی هغه به یا په کندهار او یا هم په تیرا کی زیږیدلی وی چی د روښانی او عسکری مرکز و او د هغه د مور پلارګنی س

سیمه وه. مشهور اثر ئی د بایزید روښان ((حالنامه)) ده چی په فارسی ژبه لیکل شوی او د شعرونو دیوان ئی د پرویز مهجور خویشکی په همت چاپ او خپور شوی دی. یوه منثوره رساله ئی هم د هندوستان په کتابتونونو کی پیدا شویده.

د علی محمد مخلص د مړینی دقیقه نیټه نه ده څرګنده، خو د هغه د دیوان او حالنامه کی د پیښو له بیان څخه ئی د مړینی نیټه د ۱۰۸۰ هــ. ق. حدود اټکلولی شو.

اتنولوجی (اتنوګرافی) : د بشر د توکم او نژاد په باب علمی څیړنو ته ویل کیږی.

سلیمان ماکو او د هغه ((تذکرۀ الاولیاء))

سلیمان ماکو د پښتو د لرغونی دوری پیاوړی لیکوالی دی. هغه د ((تذکرۀ الاولیاء)) په نوم یو ډیر مهم اثر په پښتو نثر لیکلی دی چی له بده مرغه ټول کتاب ئې لاس ته نه دی راغلی او یوازې د پیل څو پاڼې ئی د ارواښاد استاد پوهاند حبیبي په زیار پیدا شوي او خپرې شوې دي.

سلیمان ماکو د بارک خان صابزی ماکو زوی دی چی د کندهار په ارغستان کی اوسیده. دی پخپله وائی چی په (۶۱۲ هـــ) تللی وم او د پښتونخوا په غرو او رغو کی ګرځیدم. تر دغه سفر وروسته سلیمان ماکو په دی بریالی شو چی د پښتو د نامتو لویانو د ژوند په باب د ((تذکرۀ الاولیاء)) په نوم یوه تذکره ولیکی.

د تذکرۀ الاولیاء په هغو اوو پاڼو کی چی زموږ لاس ته راغلی دی ددغو شاعرانو او لیکوالو احوال پکی راغلی دی.

۱ – بیټ نیکه ۲ – ملکیار غرشین ۳ – شیخ اسماعیل ۴ – قطب الدین بختیار

د سلیمان ماکو د نثر څو ځانګړتیاوی داسی شمیرلای شو:

۲ – دغه نثر روان او خوږ دی، بی له کړکیچ او کړلیچ دی.

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د اوږدو جملو پر ځای، لنډې لنډې جملې کاروي. یوه جمله په بله پورې نه تړي.

۴– د طبیعي مکالمې او روانو خبرو اترو بڼه لري.

۵ – جملې ئې غوڅې، څرګندې او واضح دي.

۶ – که څه هم د پارسي کلمات ډېر نه راوړي او زیاتره پښتو سوچه او نږه کلمې لیکي.

۷ – د سلیمان په نثر کې تر فارسي د عربي ژبې اثر هم ډېراو درونډ ښکاري او ددې علت هم دادې چې عربي په دغو وختو کې د پښتنو درسي او دیني ژبه وه او که به چا له علمه سره مینه درلوده. هغه به عربي زده کوله.

۸ – په دې نثرکې د فعلونو تکرار هم لکه د نورو ژبو د لرغونو نثرونو په څېر تر سترګو کېږي او کله خو په پرله پسې ډول زیات فعلونه په مکرر ډول راوړي، لکه (بختیار په پښتو سندري کړینه، اوښې تویوینه، خدای ته ناري کړینه، غلبلې کړي. پاړکي لرینه)

۹ – دغه نثر که څه هم مسجع نه دی، خو لکه د نورو ژبو پخواني نثرونه کله کله وزن لرونکې او مسجع کلمات لري د فعلونو په پای کې یو (نه) د وزن او ترنم لپاره نښلولی دی.

حکایت

نوشیروان چې په عدل او انصاف کې مشهور و، یوه ورځ ښکار ته وتلی و، څه یې وږلي وو. کباب ئې کاوه. مالګه حاضره نه وه. خدمتګار ئې کلي لره واستاوه چې ورشه مالګه په بها راوړه چې بد رسمي ونشي، کلي به خراب شي. چا وویل: پّ دا هومره مالګه راوړل به څه خرابي کېږي.

دی وی: بنیاد د ظلم اول لږ و، هر څوک چې حاکمان کېدل، په وار وار ئې زیاتاوه، تر دې حده ورسیده.

پښتو ولسي ادبیات

که موږ ادبیات په دې لوست کې په دوو عامو څانګو وویشو، نو دغه دوه څانګې ئې (لیکلې یا تحریري ادبیات) او (نالیکلي یا ولسي او شفاهي ادبیات) دي. * په لیکلي ادب کې هغه لیکلي او دیواني ادبیات راځي چې وخت په وخت د ځانګړو لیکوالو یا شاعرانو او ناظمانو په قلم لیکل شوي او په دیواني او کتابي بڼه تر موږ رارسیدلي دي.

- په شفاهي یا ولسي ادبیات بیا د هغه ولس غږ دی چې له لیک او لوست څخه لیري پاتې وي او دغه سندري چې په حقیقت کې د خلکو سندري دي او د ولس ادبیات دي، سینه په سینه په شفاهي بڼه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتنو د تاریخي ولسي میراث په توګه تر دې دمه رارسیدلي او یوه برخه ئی د راټولوونکو او د فولکلور د څیړونکو له خوا راټوله شوی ده.

- څیړونکو د پښتو د ولسي ادب منظومه برخه هم په دوه ډوله ویشلې ده. یوه برخه ئی (عامي سندری) او بله برخه ئی (ځانګړی یا خاصي سندری) دی. د لومړی برخی ویناوال څرګند نه دی او په ټول ولس پوری اړه لری، خو د دویمی برخی ویناوال ئی څرګند دی او هغه ولسي شاعران دی. په عامو سندرو کی دغه بیلابیل برخی شاملي دی. د میندو سندری: لکه اللو للو، پیشو – پیشو مه راځه د غرو (پلانکی) جان داسي ویده لکه ګوډی د رنجو. یا منظوم چیستانونه، د ماشومانو سندری، د وړو مشاعری، کیسی او نور........
- په خاصو سندرو کی دغه برخی راځی: مقامونه ، چاربیتي، بدلي، بګتي، لوبی، کیسی، داستانونه او نور.....

• ښکارندوی بوللــــه:

ښکارندوی د پښتو لرغوني شاعری یوه وتلی څیره ده. هغه په شپږمه هجری پیړی کی په غور کی اوسیده. محمد هوتک په پټه خزانه کی د هغه د ژوند لنډ حالات لیکلی.

په شعر کی قافیه:

قافیه: قافیه هغه ډول (یا سره ورته) یا همغږی کلمی دی چی د مصراع په پای کی راځي او تکراریږی. په قافیه کی مهمه خبره د همغږی ده، هغه کلمی چی دغه همغږی په رامنځته شوی وی د قافیی کلمی بلل کیږی.

قافیه عربي کلمه ده، په لغت کی وروسته ته وائی، په اصطلاح کی هغه علم دی چی د دورونو له وروستیو هم آهنګیو (همغږیو) څخه بحث کوی.

د نظم اساسي رکن وزن دی او قافیه د شعر اساسي رکن نه ګڼل کیږی، بلکی قافیه د نظم یو عارضي رکن دی، ځکه موږ په ډیرو ژبو کی داسي شعرونه ګورو چی قافیه نه لری ((لکه آزاد او سپین شعرونه)).

دور: دور په لغت کی پیر، دوران، حرکت، څرخیدنه، د یو شي پخپل ځای حرکت او ګرځیدنی ته وائی، په اصطلاح کی د بیت یا نظم له پیل څخه د لومړی هماهنګۍ تر پایه پوری یو دور دی، په مصراع او غیر مصراع کی دورونه توپیر پیداکوی.

که د یو بیت هره مسره (نیم بیتی) قافیه ولری نو دا بیت له دوو دورو څخه جوړ شوی دی او مصراع بیت دی، که دیو بیت هماغه وروستۍ مسره قافیه ولری نو دا بیت یو دور لری او غیر مصراع دی. ردیف هم په دور کی راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((روی)) د قافیې هغه توری دی چې له هغه پرته د قافیې همغږي نه راځي. دا په حقیقت کې د همغږۍ د برخې (کلمې)) لومړی توری وي.

د حرکت لمخې روی په دوه ډوله ده:

مطلق روی: که چېرې د روی توری حرکت ولري، مطلق روی ورته وائی.

مقید روی: که چېرې د روی توری حرکت ونه لري مقید روی ورته وائی.

هغه قافیه چې ردیف ورپورې نه وی نښتی، مجرده قافیه بلل کېږي.

هیڅ نقصان د ساده حـــــــسن و جمال نشته
د افـــــتاب په رخسار هم خط و خال نشته

چې بدل ئې په کچکول د مهتاب خوان کړ
اعتمـــــــــــــــاد د زمانې په کمــــــــــــــال نشته

نښــــــــــــــلولي زمــــــانې په کوم سبـــــــب یم
لکـــــــــــــــــه ژبــه خود زما پر و بال نــــــــشته

د ګجل لکۍ ئې ګوره شــــــــــوخي سترګي
په دا هسې خوبي شاخ د غــــــــــــــزال نشتـــــــه

هره لار ئې اژدهـــــا دی جــــــــــــهان نغری
و بورجـــــــــل ته ئې د هر چا مجـــــــال نشته

چې ګره ئې د کوکــــــــــــب د کار وانـــــــه کړه
ولې نه وائې نــــــــاخن د هـــــــــــــــــلال نشتـــــــه

افروخـــــــــــــته وی پکې تل د حسن شمــــــــع
د خاطر غونـــــــــــــــــدی فـــــــانوس د خیال نشته

شـــیدا ګوره هر طرف ګلګونی اوښې
هـــــیڅ خندا په دا بهار کې امسال نشته

ادبیات د اسلام د سپیڅلی دین له نظره:

اسلام ادب زیاتی ځانګړتیاری لري یو څو ئې لاندې راوړل کېږي:

۱ – عقیدوی او اخلاقی مسوولیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – دنده او رسالت

۳ – بشپړتیا او هر اړخیزوالی

۴ – ریښتینولی

۵ – رغندتوب او مثبت لوری ته کتنه

د خوشحال بابا دستارنامه:

تاسي به د خوشحال خان ختک دغه شعر خامخا اوریدلی وی:

چی دستــــــــــــــــــــار تــــــــــــــــــــــــــړی هــــــــــــــــــــــــــــزار دی

د دســـــــــــــــــــــتار ســـــــــــــــــــــړی په شــــــــــــــــــــــمار دی

پر دغه شعر یو کتاب خبری کېدای شی

((دستارنامه)) د خوشحال خان ختک هغه اثر دی چی په پښتو نثر ئی لیکلی دی.

دغه منثور اثر په ۱۰۷۶هـــ ق. کال کی خوشحال بابا د هند د رنتبور په زندان کی لیکلی دی. دغه وخت دی د مغولی واکمن اورنگزیب په امر په رنتبور کی بندی و. چی پخپله وائی په دی وخت کی په زندان کی یوازی وم هیڅ کتاب راسره نه وو چی تری ګټه واخلم.

د کتاب د لیکلو نیټه ئی په دی مسره کی ښودلی ده:

بس دی محنت د بیلتانه

چی ددی کلمو ابجدی ارزښت (۱۰۷۶هـــ ق.) کیږی.

په ((دستارنامه)) کی له سریزی ورسته په دوو بابو یا څپرکو کی د مشرتابه لپاره د شلو هنرونو او شلو خصلتونو لرل تشریح شوی دی. دغه شل هنره او شل خصلته په دی ډول راغلی دی.

اول هنر د ځان د پیژندګلوی، دویم هنر د علم چی نسب کمال باله شی، دریم هنر د خط، څلورم هنر د شعر نطم پنځم هنر د تیر اندازۍ دی، شپږم هنر د آب بازۍ، اووم هنر د آسب بازۍ، ابم هنر د ښ:ر، نهم هنر د شجاعت، لسم هنر د سخاوت ورکول، یوولسم هنر د معاشرت، دولسم هنر د اولاد د تربیت دی، دیارلسم هنر تادیب د خدم دی، څوارلسم هنر د اسباب د معشیت، پنځلسم هنر دزراعت، شپارسم هنر د سوداګری د تجارت، اوولسم هنر دتحقیق د نسب، اتلسم هنر د علم موسیقی، نولسم هنر د نرد د شطرنج دی، شلم هنر د نقاشۍ د تصویر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خصلتونو په باب شل خصلتونه لازمی بلل شویدی:

اول خصلت د مشورت دی، دویم خصلت د عزم، دریم خصلت د خاموشی دی، څلورم خصلت هنر د راستی، پنځم خصلت د شرم د حیا دی، شپږم خصلت د خلقت دی، اووم خصلت د مروت دی، اتم خصلت د عفو و کرم، نهم خصلت تمیز د تانی، لسم خصلت د عدل د انصاف دی، یوولسم خصلت د توکل دی، دولسم خصلت د تربیت، دیارلسم خصلت د خوف د رجاء دی، څوارلسم خصلت د د ملک د انتظام، پنځلسم خصلت د همت دی، شپارسم خصلت د حلم، اوولسم خصلت د غیرت دی، اتلسم خصلت د حزم د احتیاط، نولسم خصلت د طاعت او شلم خصلت د استغفار دی.

رنتبور: په هندوستان کی د هغه وخت یو مشهور زندان و چی خوشحال بابا پکی بندی و.

ابجد: د شمیرو یو ځانګړی ډول دی، زموږ په کلاسیکه شاعری کی د وخت او نیټو لپاره کارول کېږی. داسی هر توری د یو عدد (شمیر) لپاره کارول کېږی. کله چی د یو بیت توری ددغه ټاکلو عددونو په شمیر سره جمع شول نو یوه ځانګړی نیټه یا کال تری جوړیږی. د ابجد ټول توری په لاندی ډول دی:

ابجد، هوز، حطی، کلمن، سعفص، قرشت، ثخذ او ضظغ. او شمیر ئی داسی دی:

ا	ب	ج	د	هـ	و	ز	ح	ط	ی
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
ک	ل	م	ن	س	ع	ف	ص	ق	ر
۲۰	۳۰	۴۰	۵۰	۶۰	۷۰	۸۰	۹۰	۱۰۰	۲۰۰
ش	ت	ث	خ	ذ	ض	ظ	غ		
۳۰۰	۴۰۰	۵۰۰	۶۰۰	۷۰۰	۸۰۰	۹۰۰	۱۰۰۰		

قلمی پانګه:

قلمی پانګه هغو نسخو یا کتابونو ته ویل کېږی چی په لاس لیکل شوی او خطاطی شوی وی.

هغه لاملونه چی دغه زموږ قلمی پانګه ئی د تباهی سره مخ کړیده.

۱: زموږ په ولس کی د زده کړی او سواد د کچی ټیټوالی ددی لامل شوی دی چی خپله زموږ خلک خپلی دی پانګی ته پاملرنه ونه کړی. او وخت په وخت ئی له لاسه وتلی، په قبرونو او سمڅو کی ئی تر خاورو لاندی کړی او آن سوزولی ئی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: د کورنیو جګړو او بهرنیو یرغلونو په لړ کی جنګ جګړو هر څه تباه کړی دی. او دغو جنګ جګړو زموږ ډیرادبیاو کلتوری میراثونه او قلمی پآنګی له منځه وړی او تباه کړی.

۳: له بده مرغه موږ د اوږدو ناخوالو بهیرونو هم خپلو کلتوری او ادبی میراثونو راټولو او تنظیمولو ته نه یو پریښنی.

تر اوسه پوری د (۳۰۰۰) شاوخوا پښتو قلمی کتابوتو څرګ لګیدلی دی. تر ټولو زیاتی نسخی د پیښور په پښتو کی اکاډمی کی خوندی دی، چی شمیر ئی (۵۲۰) نسخو ته رسیږی. او وروپسی د افغانستان د علومو اکاډمی کتابتون راځی چی چی (۱۷۷) پښتو قلمی کتابونه پکی ساتل کیږی. او د فغانستان په ملی ارشیف کی (۱۲۶) نسخی خوندی دی.

په بهرنیو هیوادونو کی تر ټولو زیاتی پښتو قلمی نسخی د انګلستان په کتابتونو کی خوندی دی چی شمیر ئی (۱۶۹) نسخو ته رسیږی. د هند په کتابتونونو کی (۱۴۴) او د پخوانی شوروی په کتابتونونو کی (۵۰) نسخی خوندی دی.

په دغو نسخو کی د تالیف لمخی ډیره زړه نسخه د سلیمان ماکو ((تذکرۀ الاولیاء)) ده چی تر۶۱۲هـــ.ق. کال وروسته تالیف شویده.

او د کتابت لمخی ډیره زړه نسخه د پیرروښان ((خیرالبیان)) ده چی ۱۰۶۱هـــ. ق. کال کی خطاطی شویده. او هغه اثر چی ډیری زیاتی نسخی ئی په لاس کی دی د اخوند درویزه ((مخزن الاسلام)) دی چی تر ۳۰۰ زیاتی نسخی ئی پیدا شویدی.

او دغه راز ډیری قیمتی نسخی د خوشحال خان خټک د خپل لاس لیکلی دیوان دی چی پر ۱۰۹۹هـــ.ق. کال ئی کتابت کړی او د محمد هوتک پټه خزانه ده چی په ۱۳۰۳هـــ.ق. کال کی ئی کتابت تر سره شویدی.

عبدالحمید مومند

له بده مرغه د پخوانیو شاعرانو په څیر ئی د زوکړی او مړینی دقیقی نیټی نه دی معلومی. خو په دی وروستیو کی څیړونکو معلومه کړه چی حمید بابا د پیښور – کوهاټ سړک او باړی روډ پر بنی غاړه پراته کلی ماشوکګر (ماشو) کی زیږیدلی دی. د پخوانیو څیړونکو لمخی ئی ژوند تر ۱۱۴۵هـــ. ق. پوری باوری و، خو د هغه د شرغۀ الاسلام نومی کتاب په پیداکیدو سره سم، معلومه شوه چی تر ۱۱۴۸هـــ. ق. کال پوری خو ژوندی و، څکه چی کتاب ئی هم په همدی کال پای ته رسولی دی. مزار ئی د ماشو (یا ماشوکګر) په لویه هدیره کی دی.

د حمید مومند په آثارو کی ده لاندی کتابونه تر اوسه پیدا شوی او خپاره شویدی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – دیوان: د حمید دیوان د اتکل لمخی د هغه په پخپل ژوند کی راټول شویدی، په ادبی کړیو او محافلو کی (دُرو مرجان) په نوم هم یاد شویدی. عبدالحمید مومند وروستی چاپ شوی دیوان تر ټولو بشپړ دیوان دی چی (۲۹۰) غزلی، قصیدی، یو مخمس، یو ترکیب بند، او دوه څلوریزی لری چی د بیتونو شمیر ئی (۲۹۳۲) ته رسیږی.

۲ – شاه او ګدا: د حمید بابا یو زیاړل شوی منظوم داستانی اثر دی. او د فارسی نه ئی پښتو ته اړولی دی. شاه او ګدا په فارسی ژبه د هلالی چغتائی اثر دی.

۳ – نیرنګ عشق: دغه اثر په فارسی ژبه د مولانا محمد اکرم غنیمت په قلم لیکل شوی او حمید مومند په خوږه او روانه شاعرانه ژبه پښتو کړی دی.

۴ – شرعة الاسلام : دغه اثر په عربی ژبه لیکل شویدی او لیکوال ئی د بخارا مفتی امام الواعظ محمود بن ابی بکر الحنفی دی. حمید مومند د پیغمبر (ص) د سنتو په اړه په پښتو نظم ژباړلی دی. ددغه کتاب بشپړه نسخه چی ۱۵۰۰۰ بیته ده تر اوسه نه ده پیداشوی، خو نیمائی کتاب ئی چی اوس ترلاسه شوی بیتونه ئی (۷۳۶۰) ته رسیږی.

هلالی چغتائی: د نهمی هجری پیړی د پای او لسمی هجری پیړی د پیل شاعردی، هلالی چغتائی د پارس په آستر آباد کی زیږیدلی دی، او په هرات کی لوی شویدی خپل نوم ئی بدرالدین دی، په ۹۳۶هــ. ق. کال وژل شویدی.

هندی مکتب یا سبک: دا چی په فارسی یا پښتو ادب او شاعری کی د هند مکتب اصطلاح سمه ده که د هندی سبک، څیړونکی بیلابیل نظرونه لری. اروابناد محمد حیدر ژوبل د هندی سبک ځانګړنی داسی شمیرلی دی:

۱ – باریک مضمونونه، پیچلی افکار، غیر طبیعی خیالونه، خاصی استعاری، کنائی او تشبیه ګانی او ډیره زیاته خیالبافی.

۲ – له ژوند نه شکایت، د ژوند د کرغیړنو اړخونو بیانول.

۳ – د اغراق او مبالغی په ډول د غم، درد او خپګان څرګندولو ته تمایل.

۴ – ویاړ او غرور او په شعر کی د خپل مقام په لوړتیا فخر کول.

۵ – له حده زیاته مبالغه او اغراق.

انتقادي متن: پخوانیو شاعرانو دیوانونو د انتقادی متن ترتیب دی ته وائي چی د بیلابیلو قلمی او چاپی نسخو څخه یو داسی متن برابر شی چی کره او سم وی. خو په حقیقت کی له بیلابیلو نسخو د یوی کره نسخی برابرولو ته انتقادی متن وائي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاهي شهنامه

احمد شاهي شهنامه د وخت د پښتو په اړه یو منظوم اثر دی. چې د احمد شاه بابا په امر د هغه د مهال یو شاعر حافظ ګل محمد مرغزي لیکلی او په ۱۱۷۶هـ.ق. کال ئی بشپړی کړیدی.

شهنامه: شهنامه هغه اثر ته ویل کېږي چې تر ډیره حماسي بڼه لري، د واکمنانو، امیرانو، پاچاهانو، او پهلوانانو د حالاتو او پوځي کارنامو په اړه کښل کېږي.

او یوازینی قلمي نسخه ئی د انګلستان په برېټیش موزیم کې ساتل کېږي.

حافظ ګل محمد مرغزي د زوکړې ځای او ځاږپوځو منځه مرغزه کلی دی، چې د پیښور شمال شرقي لورته د صوابي په شاوخوا کې واقع دی. په ۱۱۲۶هـ. کال زیږیدلی او او د شهنامې د بشپړولو په کال ئی ۱۱۷۶هـ. ق. عمر ۵۰ کالو ته رسیدلی و، ژوند ئی تر ۱۱۷۹هـ.ق. کال پورې باوري و. او د شهنامې د ټولو بیتونو شمیر ۴۰۰۰ ته رسیږي.

احمد شاهي شهنامه ۳۶ بحثونه او فصلونه لري. او د مثنوي په بڼه لیکل شویدي او د هري مصرې سیلابونه ئی اته او کله کله نهه دي.

د پښتو ادبیاتو اوسنۍ (معاصره) دوره

په افغانستان کې په ۱۲۸۲هـ.ق. کال کې او په ۱۸۷۰م کال کې لومړی مطبعه فعاله شوه.

په افغانستان کې لومړۍ معلومه جریده شمس النهار نومیده په ۱۲۹۰هـ.ق. کال او ۱۸۷۴م کال کې خپره شوه.

د امیر حبیب الله خان په وخت کې لومړی د مولوي عبدالرؤف کندهاري په مشرۍ د ((سراج الاخبارافغانستان)) په نوم جریده خپره شوه، چې د یوې ګڼې وروسته ئی د خپریدو لړۍ بنده شوه. او ورپسې د ژورنالیزم پلار محمود طرزي په مشرۍ د ((سراج الاخبار افغانیه)) د جریدې خپرونې د پښتو ادب پر وده لوی اغیز وکړ.

په ۱۹۰۳م کال کې په کابل کې ((حبیبیه ښوونځی)) جوړ شو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشروطیت غورځنګ په افغانستان کی ۱۹۰۵م کال کی پیل شو. او معاصر ادب په لره پښتونخوا کی د۱۹۱۰م کال شاوخوا د (افغان) جریدی په خپریدو سره پیلیږی.

په افغانستان کی د سراج الاخبار د دویم ځل (۱۹۱۱م) کال کی په خپریدو سره د معاصر ادب بنسټ کېښودل شو.

غنی خان – نه هیریدونکی شاعر

غنی خان د خان عبدالغفار خان زوی دی، په ۱۹۱۴م کال کی د پښتونخوا د هشنغر په اتمانزو کی زیږیدلی دی. په ۵ کلنۍ کی ئی مور له نړی سترګی پټی کړی او پلار ئی دژوند اوږده کلونه دهندوستان د انګریزی حکومت په زندانونو کی تیر کړل.

لومړی زده کړی ئی داتمانزو په آزاد ښوونځی کی ترسره کړی. په ۱۹۴۵م کال کی د هندوستان پارلمان ته انتخاب شو او بیا وځلید. د هندوستان له بیا ویشلو وروسته غنی خان ونیول شو او ۶ کاله د پاکستان په زندانونو کی تیر کړل.

د غنی خان شعرونو لاندی ټولګی چاپ شویدی:

۱ – د پنجری چغار: دا د غنی خان د شعرونو لومړی ټولګه ده، د زندان له فریادونو ئی جوړ کړی دی.او په ۱۹۵۳م کال کی دغه مجموعه د هریپور په جیل کی بشپړه کړیده، او په ۱۹۵۶م کال کی په پیښورکی چاپ شویده.

۲ – د غنی خان پلوشی: دا مجموعه په ۱۳۳۹م کال کی په کابل کی د پښتو ټولنی لخوا چاپ شویده.

۳ – پانوس : دغه کتاب په ۱۹۸۷م کال کی په پیښور کی چاپ شویده، د پنجری چغار او پلوشی سربیره یکی نور نوی شعرونه هم راغلی دی.

۴ – د غنی کلیات: د غنی د شاعری کلیات په ۱۳۶۴هـ. ش. کال په کابل کی چاپ او خپاره شویدی.

دغه نومیالی شاعر په ۱۹۹۶م کال کی په پیښورکی له نړی سترګی پټی کړی.

سبک: هغی ځانګړی لاری ته ویل کېږی، چی د یو کار د ترسره کولو او د یو څه شی په جوړولو کی کارول کېږی. اسلوب او قاعده ئی هم ګڼلی شو. په حقیقت کی سبک د یو اثر او یا یو لیکوال د آثارو د ځانګړنو او مشخصاتو ټولګه ده.

فلسفی شاعر: غنی خان یو لیکوالو په دی نامه هم یاد کړی دی. د هغه ډیر شعرونه د یو ډول لیونی بغاوت بیلګی دی چی فلسفی رنګ هم لری. له همد کبله ځنیو لیکوالو لیونی فلسفی بللی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنزیه شعر: هغه شعر ته ویل شوی چی د طنز او مزاح رنګ ولری. په دغه ډول شعرونو کی ژور اجتماعی او انتقادی مطالب د خندا او ټوکو په قالبونو کی رانغاړل کېږی.

په بهر کی د پښتو پوهان

د اتلسمی میلادی پیړی په وروستیو کی پښتو ژبی، ادب، تاریخ او کلتور ته د استعماری ځواکونو (ثار روسیې او انګریزانو دواړو) پاملرنه را اوښتی وه.

په روسیه کی د پښتو په باب کارونه لومړی په جرمنی ژبه شروع او بیا پکی انګریزی ژبه هم داخله شوه.

په ۱۷۹۱م. کال کی د ګولډن شتیت پښتو جرمنی قاموس هغه وخت د روسیې په پلازمېنه ((سنټ پترزبورګ)) کی خپور شو. د کلا پروت هغه اثر چی په جرمنی ژبه (د افغانانو ژبه) په نوم خپور شویدی.

بوریس اندرییویچ ډورن: په ۱۸۰۵م. کال کی په جرمنی کی زیږیدلی او هلته ئی لوړی زده کړی په ختیځ پوهنه کی ترسره کړی. په سروسیه کی د خارکوف او پترزبورګ په پوهنتونونو کی د ختیځو ژبو استاد او بیا د پترزبورګ د عمومی کتابتون مشر و. د نوموړی په برکت په روسیه کېډ پښتو ژبی د تدریس لړۍ پیل شوه. د ډورن ((پښتو منتخبات)) د ډېر ارزښت وړ اثر دی.

هنری جورج راورټی : دا په ۱۸۲۵م. کال کی په انګلستان کی زیږیدلی او په ځوانی کی ئی په هندوستان یو شمیر ژبی زده کړی او کله چی پښتونخوا ته تبدیل شو، خپله ټوله پاملرنه ئی پښتو ژبی ته واړوله. پښتو انګلیسی قاموس او د ((ګلشن روه)) په نوم کتابونه ئی د ډېر ارزښت وړ دی. په ګلشن روه کی له سریزی وروسته د نظم او نثر خو بیلګی راغلی دی.

هنری والټر بیلیو: په ۱۸۳۴م. کال کی په هند کی زیږیدلی دی. د پښتو او پښتنو په اړه ئی زیات آثار لیکلی دی. ((پښتو ګرامر)) او ((پښتو ډکشنری)) ئی تر ټولو مشهور دی نور ډېر آثار ئی هم لیکلی دی.

تور برن: تور برن په بنو کی د برتانوی هند د حکومت د یو مامور په توګه کار کاوه. وروسته ئی دپښتنو له ژوند، فولکلور، متلونو، کیسو او سندرو سره ځانګړی مینه پیدا شوه. هغه ئی راټول او په ۱۸۷۶م. کال کی ئی د ((بنو – زموږ افغانی سرحد)) په نوم چاپ او خپ،ر کړ.

جیمز ډار مستهټر: دغه ختیځ پوه او پښتو پوه په ۱۸۴۹م . کال کی په فرانسه کی زیږیدلی دی. په پاریس کی ئی په ادبیاتو کی تر دکتورا پوری زده کړی وکړی. په ۱۸۸۶ ـــ ۱۸۸۷م. کلونو کی په هند کی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبنیو پلټنو دنده وروسپارل شوه. په بمبئی، پېښور او هزاره کی ئی خېړنی ترسره کړی. د نوموړی مهم اثر ((د پښتو د شعر هار و بهار)) نومیږی.

پروفیسر مارګن ستیرن: په ۱۸۹۲م. کال کی په ناروی کی زیږیدلی دی او د اروپا په بیلابیلو پوهنتونونو کی ئی د هندو آروپائی ژبو د تدریس چاری پرمخ بیولی. د پښتو ژبی د څیړنی په موخه ئی افغانستان ته سفرونه وکړل.

اضافی معلومات

روسی خاران: د روسی له واکمنانو څخه و کورنۍ سلسله ئی د څارانو په نامه یادیږی. (څار) د (تزار) پّ نامه هم یاد شوی خو اصلی بڼه ئی په روسی ژبه کی (څار) دی.

ستراتیژیکه ساحه: دغه اصطلاح هغو سیمو ته کاروله کیږی، چ د جعرافیائی موقعیت له پلوه ډیره مهمه ویره د افغانستان او پښتونخوا موقعیت ته له جعرافیائی پلوه څکه د ستراتیژیک موقعیت سیمه ویله کیږی چی د هندوستان – منځنۍ آسیا او چین تر منځ پرته ده.

الف جانه خټک

دا په ۱۹۲۷م. کال کی د پښتونخوا د کوهاټ په احمدی بانډه کی زیږیدلی ده. تر اتم ټولګی پوری ئی زده کړی وکړی او نوری منظمی زده کړی تری پاتی شوی. او وروسته ئی په شخصی توګه زده کړو ته دوام ورکړ او تر ماسټرۍ پوری ئی زده کړی وکړی. او ډیره موده د ښوونکی په توګه د نجونو په یوه ښوونځی کی دنده تر سره کړیده.

عاطفه: هغه روانی اغیز یا غبرګون دی چی له بهرنیو څیزونو، چارو او پیښو سره د مخامخ کېدلو په وخت کی په ذهن کی رامنځته کیږی لکه: محبت، شوق، کینه، قهر او نور ....

له تاریخ نه مخکی دوره: دا هغه دوره ده چی لیک یا خط نه و ایجاد شوی. په تاریخی څیړنو کی ددغی دوری څیړل څکه ډیر اهمیت لری او ستونزمن کار دی چی لیکلی اسناد ئی نشته.

خیال بخاری: ارواښاد خیال بخاری د پښتو تکړه لیکوال و. د پېښور د پښتو اکېډیمۍ له نومیالیو څیړونکو څخه و. د ژبنیو او ګرامری څیړنو په برخه کی ئی ډیر کار کړیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفیق او پښتو لنډه کیسه:

محمد موسی شفیق د افغانستان نومیالی شاعر، عالم، سیاستوال، او لیکوال و. د ننګرهار د کامی اصلی اوسیدونکی دی، او پخپله په ۱۳۰۸هـ.ش. کال په کابل کی زیږیدلی دی، د لومړنیو او ثانوی زده کړو وروسته ئی په شرعیاتو، حقوقو او سیاسی علومو کی په مصر او امریکا کی د ماسټرۍ تر درجی لوړی زده کړی وکړی. او د سفیر، وزیر او صدراعظم دندی تر سره کړی او په ۱۳۵۷هـ.ش. کال کی د سردار داود خان په کودتاه کی شهید کړای شو.

لاندی آثار ئی چاپ شویدی:

۱ – پیغام (د شعرونو ټولګه)

۲ – عبقریان (د لنډو کیسو ټولګه)

۳ – د ننګرهار شاعران.

د شفیق د لنډو لیسو یوه ټولګه د ((عبقریان)) په نوم په ۱۳۴۶م. کال په کابل کی خپره شویده. په دغه مجموعه کی په دری ژبه د هغه یوه لنډه کیسه د ((عبقریان)) تر سر لیک لاندی او دغه نوری څلور پښتو لنډی کیسی خپری شوی دی، ((هفته کودک))، ((ډاکټر صاحب))، ((دتمی کاوران))او ((برکت)) دغه ټولی کیسی هغه په ۱۳۳۸او ۱۳۳۹هـ.ش. کلونو کی لیکلی دی.

د شفیق د لنډو کیسو ځانګړنی:

۱ – د لنډو کیسو نثر ئی داستانی دی.

۲ – د طنز برخه ئی مهمه ده او د طنز مالګه د هغه په ټولو کیسو کی شته.

* - **جامی:** په افغننستان کی دری ژبی د کلاسیکو ادبیاتو نومیالی څیره ده. بشپړ نوم ئی نورالدین عبدالرحمن جامی و. په هرات کی زیږیدلی او د ژوند دوران ئی له (۸۱۷څخه تر ۸۹۸هـ.ق.) کال پوری دی. په آثارو کی ئی د بهارستان زیات شهرت لری.

په پښتو کی ناول لیکنه:

ناول کلمه انګلیسی ده او ویل کېږی چی د ایټالیائی (نو ویلا) څخه اخیستل شویده، چی د (نوی یا کوچنی) په معنی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اروپائي هیوادونو کې د ناول پر ځای د رومان اصطلاح کارول کېږي، خو موږ دلته دواړه د واحد داستاني اثر لپاره کاروو.

د رومان د حجم په اړه بیلابیل نظرونه وړاندې شوي دي. چې له دیرش څخه تر څلویښت او پنځوس زره کلمو پورې کم حد ورته ټاکل شویدی، او تر دې هم زیاتیدلای شي.

لومړي دوه ژباړل شوي ناولونه چې نقش نگین یا ((مرآة العروس)) او ((توبة النصوح)) دواړه ناولونه په اردو ژبه د هند د نومیالي لیکوال او شاعر ډپټي نذیر احمد خان په قلم لیکل شویدي. مرآة العروس د ((نقش نگین)) په نامه په ۱۸۷۷م.کال کې ژباړل شوي او په ۱۹۵۷م. کال په پېښور کې چاپ شویدي، د ارواښاد میا حسیب گل کاکاخیل لخوا او توبة النصوح په ۱۹۰۴م. کال کې ژباړل شوي او په همدې کال کې چاپ شوي هم دي، د ارواښاد میا محمد یوسف کاکاخیل لخوا په پښتو ژبه ژباړل شویدي.

او د ډپټي احمد خان د اردو ژبې لومړي ناول لیکوونکی ګڼل کېږي.

په کوزه پښتونخوا کې په پښتو کې لومړی ناول د پیاوړي لیکوال سید راحت زاخیلي په قلم شوی د ((نتیجهٔ عشق)) یا ((ناول د ماه رخی)) په نوم کښل شوی او په ۱۹۱۰م. کال کې په پېښور کې چاپ شویدی.

په ۱۹۵۰م کال کې د صاحبزاده محمد ادریس ((پیغله)) نومی ناول چاپ شو.

په ۱۹۵۷م کال کې د اشرف دراني لیکلی ناول د ((زرکی سترگی)) په نوم خپور شو.

او ۱۹۵۷م کال کې د حمزه شینواري ((نوی چپی)) نومی ناول چاپ شو.

دلته په پښتو ژبه لومړی لیکل شوی ناول د برهان الدین کشککي په قلم ژباړل شوی او په ۱۳۱۷هـ.ش. کال کې خپور شوی دی.

ویکتور هوګود فرانسي نومیالی لیکوال

ویکتور هوګو په ۱۸۰۲م. کال د فرانسې په ختیځ (بیزانسون) کې زیږیدلی دی. نیکه ئې د یو داسې بزگر زوی و چې د (نانسي) په ښار کې ترکاڼي هم کوله. پلار ئې په پوځ کې خدمت کاوه او تر جنرالۍ تر درجې ورسید او د هوګو مورد یو بیړۍ وان لور وه.

لومړی ئې په پاریس کې زده کړې پیل کړې او وروسته ئې په ریاضۍ، شعر او لاتیني ژبه کې بې ساري پرمختگ وکړ. او په پاریس کې ئې له یوې پوځي کورنۍ سره اړیکي پیدا کړې او په دې کورنۍ کې د (ادل) په نوم له یوې نجلۍ سره مینه پیدا شوه او په پای کې ئې ورسرله واده وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوګو د پاریس په دارالفنون کې زده کړو ته دوام ورکړ، همدلته ئې خپل لومړي شعرونه وویل: لومړنیو شعرونو ئې د ښوونځۍ جایزه وګټله. د فرانسې یو نومیالی شعر او لیکوال (شاتو بریان) هغه ته د یو (عالی ماشوم) نوم ورکړ.

د خپل ورور سره ئې پنځلس ورځنۍ مجله هم خپره کړه. چې په دې مجله ئې خپل نوم او نوري ډیري مقالې خپرې کړې، او د دربار ستاینې ئې هم وکړې او د پاچا له لوري ورته جایزې هم ورکړل شوې او د دوو زرو فرانکو تنخواه یوه دنده هم ورو سپارل شوه.

هغه د خپل فکر لپاره د ((کرمول)) په نوم یوه ډرامه او د ډرامې سریزه لیکې. دغه ډرامه او سریزه ئې دومره اهمیت پیدا کوي چې په فرانسه کې د رومانتیزم د ادبي مکتب پیل ګڼل کېږي.

په ۱۸۴۱م. کال کې هوګو له درې ځلې ماتې وروسته د فرانسې د اکاډمې په غړیتوب ومنل شو. د فرانسې پاچا له هوګو سره ځانګړې دوستي لرله.

په ۱۸۴۸م. کال کې په فرانسه کې اړ و دوړ شروع شو. او د یو بل نامتو شاعر پواسطه ((لامارتین)) د هوګو په مرسته وړاندیز وکړ چې یو موقت حکومت دې جوړ شي او دی یکې د وزیر په څوکۍ وټاکل شو. او د سلطنت ضد ډلو کلک ملګری شو، او له همدې نیتې وروسته ئې د فرانسې له پاچا ناپلیون سره دښمنۍ پیل شوه.

کله چې ناپلیون پاچا شو غوښتل ئې چې یو قوي ګوند جوړ کړي، نو په دې ګوند کې هوګو د ناپلیون سره مخالفت پیل کړ، خو ناپلیون بریالی شو د هوګو په ګډون ۸۴ تنه د عامه امنیت د تخریبوونکو په نوم له فرانسې څخه تبعید کړل. هغه لومړی بروکسل او بیا انګلستان ته لاړ او هلته ئې د ((ژرسی)) او ((کرنسی)) په جزیرو کې د تبعید عمر تیر، او په دې وخت کې ئې خپل په زړه پورې اثار ولیکل.

په ۱۸۷۰م. کال کې له ۱۹ کلن تبعید وروسته فرانسې ته راستون شو، او په ۱۸۸۵م. کال کې د ۸۳ کالو په عمر مړ شو.

په لیکل شوو کتابونو کې ئې ((بینوایان)) زیات شهرت لري. او نور مهم ئې په لاندې ډول دي:

هغه سړی چې خاندي، د خزان پاڼې، بدمرغان، مکافات، انتقام، سمندري کارګران او یو شمیر نور ....

د رومانتیزم ادبي مکتب:

د نړۍ په مشهورو کې ځینې ئې دادي: کلاسیسیزم، رومانتیزم، سمبولیزم، ریالیزم او نور..... رومانتیزم ادبي مکتب د اتلسمې پیړۍ په پیل او نوولسمې پیړۍ په پای کې په اروپا کې راڅرګند شو. مخکښان ئې په اروپا کې ویلیامبلیک او کاریج، په جرمنې کې: ګویته او شیلر او په فرانسه کې ویکتور هوګو، شاتو بریان او لامارتین دي. څیړونکو ۱۸۳۰م. کال د ادبي انقلاب کال ګڼلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقاله څنګه ولیکو؟

مقاله، لیکنې ته وائی، خو هغه لیکنه چې نسبتاً لنډه وی. مقاله په نثر سره هغه لیکنه ده چې لیکونکی ئی د یوی ځانګړی موضوع او مطلب د څرګندولو لپاره لیکی. په مقاله کی لیکونکی د خپل نظر وړ ټکی بیانوی.

مقاله له رسالی (یا کتاب ګوټی) سره له دوو اړخونو څخه توپیر لری. لومړی دا چې د رسالی په نسبت د مقالی لمن لنډه – تنګه ده. بله خبره داده چې د رسالی په پرتله د مقالی مخاطبین او مینه وال زیات دی.

د دوه ډوله مقالو لیکلو ته مو باید فکر وی:

عامې یا عادی یا اخباری مقاله: ددغو مقالو لوستونکی مخاطب وی، او د داسی لیکنو مینه وال عام خلک دی ډیر لوستونکی لولی او ډیره تخصصی او ځانګړی بڼه نه لری.

ددی مقالی له لیکلو مخکی باید دغو ټکو ته پام وکړی:

۱ – موضوع مو باید د وخت مطابق مهمه او ارزښتمنه وی او په خپله به هم باوری یاست چی نوی به وی.

۲ – د موضوع له انتخاب وروسته باید هغو ټکو ته پام وکړی چی دهمدی موضوع په لیکلو کی مو مطرح او څرګند کړی وی. او له همدی باید هدف هم څرګند کړی او د هدف لپاره باید سندونه، فکټونه(فاکټونه یا سندونه) او حقایق له ځان سره یاداشت کړی.

۳ – د مقالی له لیکلو مخکی باید یو چوکاټ د مقالی لپاره په یو کاغذ کی جوړ کړی او تر څو اصلی ټکی پکی ولیکی او فکر پری وکړی.

۴ – موضوع ته اوږدی سریزی مه ورکوئ، مستقیماً خپل مطلب ته راشئ، لومړی د خپلی موضوع په اړه خبری وکړی او بیا وروسته تفصیل ورکړی.

۵ – له یوی موضوع څخه بلی او له بلی موضوع څخه بلی موضوع ته ټوپونه مه وهئ، یعنی له خپلی اصلی موضوع څخه مه بهر کیږئ. بیا لوستونکی درسره تنګیږی.

۶ – خبری باید ډیری سختی او پیچلی نه وی. په څومره اسانی سره چی کولای شی خپل مطلب بیان کړی، او د خپلی موضوع لپاره دلایل راوړئ، تر څو موضوع بڼه واضح شی او لوستونکی ستاسی د اصلی هدف د پیداکولو لپاره پر خپلو مغزو فشار رانه وړی، او یا دی ته اړ نه شی چی بیا بیا ئی ولولی.

۷ – د خپلی موضوع تسلسل، د خپلی لیکنی تسلسل او د خپلو خبرو تسلسل در څخه ګډوډ نه شی، کوښښ وکړئ، چی هر څه په ترتیب سره بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ – په لیکنه کې د کلماتو په لوبو پسې مه ګرځئ. دی ته ساده ټکو کې لفاظي وائی او تاسو باید هڅه وکړئ چی له لفاظیڅخه ځان وساتئ. موضوع د بیان په ډول یا الفاظو کې داسی مه رانغاړئ چی وغواړئ مقاله مو په اصطلاح ډیره نغاړلی راشی. نه په دغو مقالو کې غوڅه خبره غوره ده.

۹ – کله چی لیکنه مو بشپړه کړه، یو ځل بیا ئی په غور او دقت ولولئ. لازم سمون پکی راولئ. بیا ئی هم د لوستونکی په توګه په انتقادی نظر ولولئ او هر کله چی ډاډه شوی چی په لیکنه کی مو خپل هدف ته رسیدلای یاست او لوستونکو ته به هم خپل مطلب ورسولای شئ، نو بیا د خپریدو نیت وکړی.

علمی یا څېړنیزه مقاله:

علمی مقالی په خپله تخصصی لیکنی او څیړنی دی. دغه مقالی زیاتره په یوه علمی څانګه کی د متخصصو کسانو له خوا لیکل کېږی او پر څیړنیز اړخ ئی ټینګار کېږی.

د یو علمی او څیړنیزی مقالی لپاره لاندی ټکو ته پام وکړی:

۱ – د پر له پسی لوستلو (مطالعی) وروسته د یوی داسی موضوع انتخاب چی ستاسو په نظر نوی وی، که څیړنی پری شوی وی او نیمګړتیاوی لری او غواړی چی د موضوع په اړه نوی ټکی څرګند کړی، نو دغه موضوع د زیات لټون او مطالعی غوښتنه کوی.

۲ – ټول هغه کارونه چی د همدی موضوع په اړه ستاسو د مخه شویدی په دقت سره ولولئ او په لازمو برخو تری یادښتونه واخلی او له دغو یادښتونو په مقاله کی تری ګټه واخلئ، یادښتونه په یوه جلا کاغذ کی لیکئ. پر پاس څنډه به د یادښت موضوع لیکئ. بیا به یادښت لیکئ او په پای کی به د کتاب نوم، لیکوال، د چاپ کال، وخت او د یادښت شمیره لیکئ. چی بیا به اخځلیکونو کی تری ګټه اخیستل کېږی.

۳ – د یادښتونو له بشپړیدو وروسته د خپلی مقالی لپاره یو چوکاټ جوړ کړئ. د موضوع تسلسل ته لازم غور وکړی، او پر چوکاټ بیا نظر واچوی.

۴ – خپله لیکنه په پوره غور او دقت سره ولیکئ.

۵ – خپله لیکنه بیا بیا ولولئ، سمونه پکی وکړئ او هر کله چی پر خپله لیکنه ډاډه او باوری شوئ نو مقالی د خپریدو لپاره وسپارئ.

پوهاند عبدالحی حبیبی لیکوال او څېړونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحی حبیبی په ۱۲۸۹هــ.ش. کال په کندهار ښارکې زیږیدلی دی. د کندهار په ښوونځیو کې ئې لومړنی زده کړې وکړې. بیا په کندهار کې د ((طلوع افغان)) جریدې مرستیال او ورپسې ددې جرندې د مسؤول چلوونکې په توګه وټاکل شو، لس کاله ئې دغه جریده وچلوله.

د کابل د ادبیاتو پوهنځې د تاسیس سره سم ئې نوموړې لومړنی رئیس وټاکل شو.

په ۱۳۲۷هــ.ش. کال کې د کندهار د خلکو لخوا د ولسې جرګې غړې شو. پوهاند له علمی، ادبی، او ملی خدمتونو وروسته په ۱۳۶۳هــ.ش. کال کې د ثور په شلمه نیټه په کابل کې له نړې سترګې پټې کړې او په ((شهدای صالحین)) کې خاورو ته وسپارل شو.

دلته ئې د ځینو کتابونو نومونه اخلو:

د پښتو ادبیاتو تاریخ((دوه ټوکه))، افغانستان بعد از اسلام، پښتانه شعراء(لومړې ټوک)، نومړکی مؤرخین، جنبش مشروطیت د افغانستان، د پښتو ادب په تاریخ کې قصیده. د افغانستان پیښلیک، تاریخ افغانستان او .....

اوستا:

اوستا د آریائې زړو ژبو له ډلې څخه ده چې اوس مړه شوې ده. اوس مړه شویده. دغه ژبه د (زند) په نوم هم یاده شویده. څرنګه چې د زردښتي دین، مذهبی کتاب اوستا نومیږې. او دا د نوموړې ژبې او دین په باب یوازینی راپاتې مستند کتاب دی. نو دا ژبه هم د اوستا په نوم یاده شوه. او له پښتو سره زیاته ورته او نږدې ده.

شراب یا الکول

د شرابو زیانونه په لاندې ډول دی:

۱ – د هاضمې په سیستم کې د سرطان مرضونه رامنځته کېږې.

۲ – د ینې یا ځیګر د سرطان سبب کېږې.

۳ – د خېټې (معدې) پرسوب رامنځته کوې.

۴ – د زړه ټکان زیاتوې او د زړه د حملو سبب کېږې.

۵ – اعصاب سخت کمزورې کوې او حافظه له منځه وړې.

۶ – د انسان عمر لنډوې.

۷ – بې اشتهائې رامنځته کوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر په اړه څرګندونې

د شعر په اړه بیلابیلې نظرئې دي:

* شعر هغه کلام دی چې وزن او تخیل ولري.

- ✓ آزاد شعر هغه شعر دی چې قافیه پکې حتمي نه ده، وزن ئې په عمومي ډول د یو شعر په کلیت کې په پام کې نیول کېږي. او وزن ئې د د کومې ټاکلې بیلګې تابع نه دی. په آزاد شعر کې وزن د یو ډول طبیعي آهنګ او موسیقي تابع وي.
- ✓ سپین شعر بیا هغه شعر ته ویل کېږي چې قافیه ونه لري.

د شعر په تعریفونو کې په ځانګړې ډول دغه ټکې په پام کې نیول کېږي.

((تخیل، جذبات (یا احساسات) ښکلا، عواطف، خوند، مفکوره (په بله معنا د واقعیت انګازه او نور....))

((* شعر په وزن لرونکې ژبې سره د مفکورې او تخیل عاطفي ترکیب ته ویل کېږي.)

ادبي کره کتنه

ادبي کره کتنه د ادبي آثارو د هر اړخیزې ارزونې په معنا ده چې د دغو آثارو ښکلاوې، ارزښتونه او نیمګړتیاوې په ښه کوي. د ادبي کره کتنې له لارې لوستونکي پوهیږي چې کووم ادبي اثر عالي، ځلاند او پیاوړي، کوم منځنی او کوم یو کمزوری دی؟

د کره کتونکې دنده داده چې لوستونکې ته څرګنده کړي چې په دی یا هغه ادبي اثر کې مهم ارزښتونه، لوړې ښکلاوې او پیاوړتیاوې کومې کومې دي، یا ددغه اثر او هغه اثر کمزورتیاوې او نیمګړتیاوې کومې دي؟

او مهمه خبره داده چې کره کتونکې کولای شي خپل احساسات داسې مهار (قابو یا په خپله ولکه کې راوستل) کړي چې دیو ادبي اثر اساسي ارزښتونه تری پټ پاتې نه شي.

لاندې ټکو ته تم کېږو تر څو کره کتونکې دنده باندې پوهه شو.

۱ – د کره کتونکې اصلي موخه داده چې هر هغه څه چې لیکل شوي او موجود دي باید تحلیل او توصیف کړي،بیلابیل اړخونه ئې وڅیړي او د بیلابیلو برخو اړیکې ئې وارزوي.

۲ – ادبي کره کتونکې باید ددې څنګ له ښکلا پوهنې، ټولنپوهنې او ارواپوهنې سره هم اړیکې له پامه ونه غورځوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – ادبی کره کتونکی د ادبی بهیر په وده او بشپړتیا کی پوره ونډه لری.

څیړونکو د ادبی کره کتنی لپاره لاندې دری شرطونه لازم ګڼلی دی.

۱ ذوق ۲- پراخ ادبی معلومات او اطلاعات ۳- تجربه او زیات تمرین

۱ – ادبی ذوق: د ادبی اثارو د پیاوړتیا او نیمګړتیاوو د څرګندولو غوره عامل دی. ذوق له دوو برخو جوړ دی، فطری استعداد او بل ادبی او هنری تربیت چی اکتسابی(زده کېدونکی) بڼه لری.

۲ – هغه څوک چی بنه ادبی ذوق ولری، که چېری د زیاتی مطالعی، لوستنی او څېړنی ستونزی پر ځان ومنی، کولای شی د ادبی اثارو غوره ارزونکی او کره کتونکی شی.

۳ – کره کتونکی ته لازمه ده چی د کره کتنی کار ته د یو عادی او سرسری کار په سترګه ونه ګوری، پرله پسی تجربی ترلاسه کړی، بیا بیا تمرین وکړی او وتوانیږی چی یو بنه کره کتونکی شی.

د ادبی کره کتنی ځینی ډولونه په لاندې ډول دی:

سنتی نقد، تاریخی نقد، فلسفی نقد، فورمولیستی (شکلی) نقد، ارواپوهنیز نقد، اجتماعی نقد او نور......

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library